

ЕЛЕКТРОАКУСТИЧНІ ТВОРИ АЛЛИ ЗАГАЙКЕВИЧ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА УКРАЇНСЬКЕ ВИКОНАВСЬКЕ МИСТЕЦТВО

ELECTROACOUSTIC WORKS OF ALLA ZAGAYKEVYCH AND THEIR INFLUENCE ON UKRAINIAN PERFORMING ART

У статті окреслено особливості електроакустики як напряму, що розвивається у сучасному українському мистецтві. Електроакустика формується у художній практиці XX століття внаслідок розвитку технологій, які починають проникати у процес конструювання мистецьких творів. Серед чинників, які сприяли її становленню, можна назвати активне використання електронних інструментів, пристроїв для обробки та синтезу звуку. Підкреслено роль вітчизняної композиторки Алли Загайкевич у розвитку української електроакустики. Істотною рисою авторського підходу мисткині є опора на національний автентичний фольклор, який набуває значення мінімальних одиниць змісту – семплів. За допомогою комбінації семплів композиторка створює досить складні звучності, які поєднуються з акустичним звучанням інструментів. Формування електроакустичних творів є стимулом для розвитку виконавської майстерності. До показників, на які виконавці повинні звертати увагу, слід віднести можливість поєднувати ансамблеву гру із записаними зразками. Необхідність поєднання звучання акустичних інструментів та електроніки є досить складним завданням для одного музиканта-соліста (інструменталіста чи вокаліста). Проте коли йдеться про хор, рівень виконавських труднощів збільшується, адже потрібно не тільки координувати роботу групи співаків, але і поєднувати їх звучання з електронікою. Опера «Вишиваний. Король України» А. Загайкевич, прем'єра якої відбулась у жовтні 2021 року, є зразком твору, в якому поєднана симфонічна та електронна музика. Серед джерел, до яких звертається авторка, є автентичний фольклор, який походить із різних регіонів України. Виконання таких творів є серйозним викликом для вітчизняних музикантів, адже потребує залучення різних умінь і навичок. Водночас вони постають важливим підґрунтям для зростання професійного рівня виконавців.

Ключові слова: електроакустика, Алла Загайкевич, виконавство, композиторка, музикант, нові вимоги.

The article outlines the features of electroacoustic as a direction that is developing in contemporary Ukrainian art. Electroacoustic, being formed in the artistic practice of the XX century began to develop in the musical art of today. It is formed as a result of the development of technologies that are beginning to penetrate the process of constructing works of art. This concerned the active use of electronic instruments, devices for sound processing and synthesis. The role of domestic composer Alla Zagaykevych in the development of Ukrainian electroacoustic is emphasized. The essential feature of the artist's authorial approach is the reliance on national authentic folklore, which acquires the meaning of the minimum units of meaning – samples. With the help of a combination of samples, the composer creates quite complex sonorities, which are combined with the acoustic sound of the instruments. The formation of electroacoustic works is an incentive for the development of performing professional skills. Among the indicators that performers should pay attention to should be the ability to combine ensemble playing with other "live" musicians and recorded samples. The need to combine the sound of acoustic instruments and electronics is quite difficult for a single musician-soloist (instrumentalist or vocalist). However, when it comes to the choir, the level of performance difficulties is multiplied, because it is necessary not only to coordinate the work of a group of singers, but also to add ready-recorded tracks. Opera "Vshivaniy. The King of Ukraine" by A. Zagaykevych, which premiered in October 2021, combines different musical elements that can be traced in the sound layer. Her avant-garde opera combines symphonic and electronic music. Among the sources to which the author turned, is also the melody of authentic folk singing of different regions of Ukraine. Performing such works is a serious challenge for domestic musicians, as it requires the involvement of various skills and abilities. At the same time, they are an important basis for increasing the professional level of performers.

Key words: electroacoustic, Alla Zagaykevych, performance, composer, musician, new requirements.

УДК 78.04 (477)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/40.19>

Соколова Ю.Ю.,
провідний концертмейстер
кафедри музичного мистецтва
Київського національного університету
культури та мистецтв

Поліщук А.В.,
провідний концертмейстер
кафедри музичного мистецтва
Київського національного університету
культури та мистецтв

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями. Сучасний стан мистецької практики обумовлений тими настановами, які сформувались у музичній культурі минулого століття. Водночас спостерігається зростання вимог до виконавців. Часто композитори намагаються розкрити власні творчі задуми у такий спосіб, який зумовлює необхідність формування артистів нового типу. Цей процес відбувається як стосовно музикантів-інструменталістів, так і вокалістів. Саме тому доцільно розглянути специфіку сучасної композиторської творчості, а саме української мисткині Алли Загайкевич, та визначити, які нові критерії висуваються щодо виконавців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливою науковою базою для розуміння творчих інтенцій А. Загайкевич виступають наукові публікації композиторки [1, 2], в яких здійснюється аналіз мистецької практики, пов'язаної зі сферою електронної та електроакустичної музики. Сфера електронної музики віднайшла наукового обґрунтування у роботах Є. Куц [4] та Д. Щириці [8]. Деякі аспекти формування і подальшого розвитку вітчизняної композиторської практики висвітлені у роботах А. Калашнікової [3], М. Самокіш [5]. Певні аспекти творчості А. Загайкевич представлено у публікації Л. Сіренка [6].

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Нині існує низка розробок, у котрих окреслюються характеристики композиторської творчості вітчизняних митців, зокрема Алли Загайкевич, але в них не зазначено вплив їх спадку на розвиток виконавства.

Метою роботи є визначення домінантних рис, притаманних електроакустичним творам сучасної української композиторки Алли Загайкевич, та окреслення базових характеристик, якими мають володіти виконавці, здатні відтворювати авторський задум. Це завдання здійснюється через висвітлення специфіки електроакустики як композиторської техніки, яка є складною для виконавства.

Виклад основного матеріалу. Композиторська творчість сьогодення невинно розвивається. Митці працюють, використовуючи різні техніки, прагнучі віднайти нові шляхи для досягнення потрібного художнього змісту. Такі напрямки, як алеаторика, сонорика, серійна, конкретна та електронна музика, що сформувались у західноєвропейській практиці, віднайшли втілення і в українській культурі. Водночас вони були дещо переосмислені в межах вітчизняної мистецької практики. На думку А. Калашнікової, яку ми розділяємо, українська композиторська творчість «засвоїла» ці новації у дещо іншому ключі: «постмодерністичне спрямування українського неоавангарду 60–70-х років ХХ століття проявилось в інтерпретуючому і компресованому проходженні новітніх технік; саме це врятувало українську музичну знакову систему від заперечення комунікаційних властивостей музики, що характерно для європейського авангарду» [3, с. 8]. Звернення композиторів до новітніх технік композиції зумовило зміну тих принципів, що висувалися до виконавців. Чи найбільше це стосувалося такого напрямку, як електроакустика. Підґрунтям для становлення цього напрямку була творчість Е. Вареза, який ще у 1958 році створив проєкт «Електронна поема», де були поєднані акустичні інструменти і певні технічні засоби. Він намагався створити просторову музику, але задля цього були потрібні відповідні досягнення устаткування. Електронна музика композитора обумовлена «можливостями звукової техніки і безпосереднім сприйняттям звуку у штучно створених акустичних умовах» [8, с. 154].

Електроакустика, будучи сформованою у художній практиці ХХ століття, почала набувати розвитку у музичному мистецтві сьогодення. Вона формується внаслідок розвитку технологій, які починають проникати у процес конструювання мистецьких творів. Це стосувалось активного використання електронних інструментів, пристроїв для обробки звуку та його синтезування. «Утвердження концепції «штучного» (синтезованого) звуку набуло парадигмального статусу і вплинуло на музичне мистецтво в умовах культурних трансформацій ХХ століття» [4, с. 4]. Музичний інструментарій відповідає запитам композиторів

ХХ століття, віддзеркалюючи потребу у зростанні прагнення до нової виразності. Саме у таких умовах актуалізується електроакустика в академічній музичній практиці українських авторів.

Однією із провідних українських композиторок сьогодення, чия творчість впливає на музичну практику, є Алла Загайкевич. Мисткиня є представницею нової для України практики – написання творів, які поєднують електроніку та живі інструменти. Доволі часто інструментальні твори композиторки містять вокальні семпли, що базуються на автентичному народному співі. У ранньому періоді творчості А. Загайкевич була учасницею фольклорного гурту «Древо», діяльність якого містила не лише виконання автентичних зразків народного музичного мистецтва, але і їхній пошук в етнографічних експедиціях. Фольклорний матеріал у творчості А. Загайкевич наявний на інтонаційному, тембровому, гармонічному рівні. Він є джерелом натхнення для композиторки у багатьох її творах, серед яких можна згадати як академічні опуси, так і музику до кінострічок («Козак Мамай», «Поводир» тощо). Кожного разу фольклорна народнописанна творчість переосмислюється авторкою, піднімаючись набагато вище рівня неофольклоризму, досягнутого вітчизняними композиторами ще у другій половині ХХ століття. Сама авторка визначає сутнісні характеристики напрямку, в якому працює, таким чином: «електронна музика існує на перетині сучасного академічного музичного мистецтва, музично-інформаційних технологій, медіа-мистецтва та неакадемічних музичних напрямів (джазу, року тощо). Її термінологічна база, система жанрів, коло технологічних, естетичних та музично-теоретичних проблем постійно оновлюються як під впливом безперервного вдосконалення інформаційних технологій, розвитку медіа-мистецтва, так і внаслідок посилення інтересу музикантів та музикознавців до явищ електронного музичного мистецтва» [1].

Діяльність композиторки сприяє розвитку напрямку електроакустики в українському музичному просторі. Серед проєктів, які реалізовувала А. Загайкевич, варто згадати такі, як «Електроакустика» та «EM-visia». Перший із них став платформою для здійснення студентських проєктів, тоді як «EM-visia» перетворився на явище, в якому поєднуються різні формати мистецьких дій: концерти, майстер-класи. Доволі масштабним стало проведення «EM-visia» у рамках «Книжкового Арсеналу», який відбувся у 2017 році. На думку Загайкевич, задля того, щоб електроакустика могла розвиватися, потрібні такі три компоненти, як становлення певного світоглядного рівня, інструментів задля його втілення і композитора: «Сучасні дослідники визначають три складника, потрібні для формування електроакустичної музики як самостійного художнього явища: розвиток теорій нового естетичного

мислення, наявність специфічного інструментарію та автора, здатного переконливо втілити новітнє світобачення у художньому творі» [2, с. 76].

Окрім згаданих проєктів, упроваджених у столічному просторі, можна згадати й інші, такі як «Музичні інсталяції та електронна музика», «Деталі звуку» та «Vox Electronica». Причому всі вони проходили за участю А. Загайкевич. Серед українських композиторів електронну музику писали такі митці, як І. Небесний, М. Абакумов, Д. Перцов, І. Стецюк, І. Тараненко, А. Карнак, С. Луньов, К. Цепколенко, Л. Сидоренко, М. Шалигін та інші митці. Проте часто вони оперують саме з електронікою, не використовуючи акустичні інструменти.

Формування навичок гри для музикантів-інструменталістів одночасно з електронікою виступає доволі корисною навичкою, яка дозволяє не лише розширити виконавські можливості артиста, але по-новому відчувати інструмент, що є розкриттям потенційних можливостей інструменту, які відкриваються лише у такому поєднанні. «Тобто електроакустика – це розширення, еманация інструментальної логіки музичного мислення» [6]. На думку А. Загайкевич, сутність електроакустики полягає у динамічному трактуванні тембру.

Використання електроакустики нерідко передбачає залучення невеликої кількості виконавців. Проте можна віднайти приклади застосування цієї техніки у масштабних творах за наявності чималого складу музикантів. Прикладом може послугувати опера «Вишиваний. Король України» А. Загайкевич, прем'єра якої відбулась у жовтні 2021 року. Цей твір поєднує різні музичні елементи, які простежуються у звуковому шарі. «Авангардна опера Алли Загайкевич поєднує симфонічну та електронну музику. Джерелами, до яких зверталась авторка, є мелодика автентичного народного співу Гуцульщини та Полтавщини» [7].

Ця опера створена за лібрето Сергія Жадана та є своєрідною рефлексією на історичні події, пов'язані із життям Василя Вишиваного, Вільгельма фон Габсбурґа, який був учасником української національно-визвольної боротьби першої половини ХХ століття. Прем'єра твору відбулася не у столиці, а у Харкові на сцені ХНАТОБ / СХІД ОПЕРА. Цей авангардний твір дозволяє казати про те, що композиторська творчість невпинно еволюціонує. Водночас митці впливають на розвиток виконавської практики. Продюсерка проєкту О. Саєнко наголошувала на тому, що подібні твори ініціюють стрімке зростання професійності виконавців, які повинні вийти за межі звичного, прийнятного, стандартного. «Електроакустична музика Алли Загайкевич складна для виконання – і солісти, і хор, і музиканти повинні були вчитися виконувати цю музику. Це квантовий стрибок для трупи» [7]. Безперечно, потреба поєднувати звучання акустичних інстру-

ментів та електроніки є доволі складною для окремого музиканта-соліста (інструменталіста чи вокаліста). Проте коли йдеться про хор, то рівень виконавських труднощів помножується, адже потрібно не лише узгодити роботу групи співаків поміж собою, але і додати готові записані треки. Виконання подібних творів постає серйозним викликом для вітчизняних музикантів, адже такі опуси українські композитори досі або не створювали, або не намагалися втілювати у сценічну форму. До того ж слід указати, що і твори закордонних авторів, які вже працювали у напряму електроакустики, досі не набували статусу постійних у репертуарі українських колективів і солістів. У цьому випадку неабияку роль відіграють очікування слухачької аудиторії, які зумовлюють, насамперед, інтерес до простої, зрозумілої, «класичної» музики.

Поява творів у царині електроакустики стає свідченням того, що українська композиторська школа зросла до виходу на новаторський рівень, коли майстер прагне не відтворювати певні вже відомі схеми, стилі чи прийоми, а намагається розкривати власний задум. Причому традиція та новаторські знахідки можуть доволі гнучко переплітатись у них. «Головною засадою розвитку музичного мистецтва є здатність митців відчувати та відобразити реальність, вміло поєднуючи традиційні та новітні засоби виразності. Сучасне музичне мистецтво базується на синтезі усталених традицій минулого та новочасних композиторських технік, що дає можливість втілити у лаконічних формах глибинну змістовність і символічність образів» [5, с. 33].

Виконавські особливості творів, написаних упродовж останніх десятиліть, потребують опанування нових вокальних технік хором, співаками, оркестром. Проте подібні твори стають важливими віхами у сучасній культурі України.

Висновки. Творчість Алли Загайкевич є дуже помітним явищем у культурі України. Мисткиня, котра працює у напрямі електроакустики, створює цікавий синтез традиційного і новітнього. Базовими константами творів композиторки виступає зв'язок із автентичним фольклором, іманентно присутній у всіх опусах авторки. Водночас він виступає в якості своєрідних цеглинок, із яких вибудовується твір, заснований на використанні електронних семплів і живих виконавців (інструменталістів та вокалістів). Виконання творів з електроакустики виступає важливим компонентом творчого зростання музикантів, які, потрапляючи у «стресові» умови, набувають якісно нових характеристик і виходять на принципово новий рівень професійної майстерності.

Перспективи подальших досліджень можуть стосуватися подальшого вивчення творчості Алли Загайкевич із детальним розглядом її опусів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Загайкевич А. Електронна музика. Енциклопедія сучасної України. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=17759 (дата звернення: 09.10.2021).
2. Загайкевич А. Л. Українська електроакустична музика: історія і сучасність. *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2015. № 4. С. 75-86.
3. Калашникова А.І. Стильові параметри формування української фортепіанної музики малих форм першої третини ХХ ст. Дис. ... канд. мистецтвознавства (доктора філософії): Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. Суми, 2020. 225 с.
4. Куц Є.В. Електромузичний інструментарій як еволюційний фактор музичної культури: монографія. Київ : НАККІМ, 2015. 160 с.
5. Самокіш М.В. Жанрово-стильові особливості вальсу для альту соло Івана Карабиця. *Сучасне музичне мистецтво як соціокультурне явище: Зб. матеріалів IV Всеукр. наук.-практ. дист. конф. (з між-нар. участю) 6–7 квітня 2020 р. Дніпропетровська акад. муз. ім. М. Глінки. Дніпро : ГРАНІ, 2020 С. 32-35.*
6. Сіренко Л. Антологія української електроакустичної музики в історії EM-visia від композитрки Алли Загайкевич. URL: <https://theclaquers.com/posts/4566> (дата звернення: 07.10.2021).
7. У Харкові відбулася прем'єра опери Алли Загайкевич «Вишиваний. Король України» на лібрето Жадаана. URL: https://tyktor.media/mandrivka/opera-vyshyvanyj-korol-ukrainy/?fbclid=IwAR0xcowFlgWw1YIloS9yYiljgwl-5MDsrsnmHrtg8_5F6yL3Nix8bD5bTd4 (дата звернення: 08.10.2021).
8. Щириця Д. О. Творчість Едгара Вареза: взаємодія традиційного та креативного. Дис. ... канд. мистецтвознавства: Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2019. 228 с.